

Orosz elképzelés az Oroszország (FÁK-államok) és az USA közötti bibliográfiai-információs szupersztrádáról

Az oroszországi (FÁK-államokbeli) könyvtárakban és információs központokban a bibliográfiai, tájékoztatói, címzett, faktográfiai, teljes szövegű adatbázisokban jelentős mennyiségű információ halmozódott fel. Ez az információ meghatározó mértékben hazai szükségleteket szolgál akkor is, ha történetesen megvalósult a szóban forgó adatbázisok nyilvánossá tétele. Ennek oka: hiányzanak belőlük az angol nyelvű értelmezések, nem felelnek meg a nemzetközi/külföldi szabványoknak. Aztán: az elégtelen propaganda és marketing miatt még a kevés „comme il faut” bázis sem szolgáltat külföldre.

Bár az internet megjelenése valamennyire oldotta ezt az „oroszláncszeg”-t, ez a tény azonban továbbra is alig „kikezdett” tény maradt. Ez annál sajnálatosabb, mivel – nem hengegés mondani – az adatbázisok által felhalmozott információszívumok között szép számban található unikálisak, olyanok, amelyekhez a hozzáférés a nyugati államokban is „piacképes” volna.

A nyugati bibliográfiai-információs világba való belépés útja óhatatlanul az USA-n át vezet. A következők miatt:

- itt élnek a legnagyobb számban az efféle információk felhasználói, itt a legintenzívebb az információszolgáltatások és termékek iránti kereslet;
- ebben az országban leggazdagabbak az anyagi tétítés lehetőségei;
- sokféle alapítvány, szponzor segíti elő a bibliográfiai-információs programok és tervek realizálását;

- itt tradicionális törekvés tapasztalható a hatékonyság javítására, aminek szép dokumentuma volna az Oroszország (FÁK-államok) és az USA közötti bibliográfiai-információs szupersztráda létrejötte;
- a szupersztráda létrejötte precedensül szolgálna más nyugati államok hasonló lépésének megtételére;
- az USA-ban – *Nemzetközi Könyvtári-Információs Analitikai Központ* (oroszbetűszava: *MBIAC*) néven – tulajdonképpen máris kialakult az a szervezet, amely elindíthatja a szupersztráda kiépülését, majd biztosítja üzemelését.

Oroszországban a fogadó-küldő szervezet szerepét a létesítendő online bibliográfiai-információs központ, a *Rossijskij onlajnovyj bibliotečno-informacionnyj centr (ROBIC)* látná el. Ennek első szervezeti egysége, a közös katalogizálási központ időközben megalakult. Az ismertett elképzelés egyedül lehetséges megoldást kínál annak a zártágnak a leküzdésére, amelyben az oroszországi (FÁK-államokbeli) bibliográfiai-információs szolgáltatások leledzenek. A szupersztráda struktúrája kezdetben egyvonalú, majd osztott vonalú, végül pedig többvonalú volna.

/ŠRAJBERG, Ā. L.: *Bibliotečno-informacionnaâ supermagistral' Rossiâ/SNG – SŠA v XXI veke: konceptual'nyj podhod i praktičeskaâ realizaciâ. = Naučnye i tehničeskie biblioteki*, 1. sz. 2000. p. 31–36./

(Futala Tibor)

A Kelet–Nyugat konfliktus az egyesített berlini Központi és Tartományi Könyvtárban

Tíz évvel a berlini fal lebontása (1989. november 9.) után sem tűnt el minden különbség Kelet és Nyugat között. Bár a szakmai kapcsolatok szinte azonnal létrejöttek, a két berlini városi könyvtárat csak 1995 őszén egyesítették. Az ilyen esetekben szokásosan jelentkező konfliktusokat tovább terheltek az ország két fele közötti feszültségből eredő nehézségek. Ezért a *Központi és Tartományi Könyvtárban* számolni kellett a két intézmény

múltjával, a kelet–nyugati általános feszültséggel, s új utakat kellett keresni a konfliktusok feloldására.

A berlini *Városi Könyvtárat* 1901-ben alapították, s az amerikai példa követése volt rá jellemző. Amikor ez az intézmény a város keleti zónájába került, hamarosan megtiltották, hogy a nyugati zónában lakók kölcsönözzenek belőle. Ezért a nyugat-ber-

lini hatóságok szívesen vették az amerikai gesztust az *Amerika Emlékkönyvtár* létrehozására 1951-ben. Ezt a könyvtárat a keletiek is igénybe vehették egészen 1961-ig, a fal megépültéig. A szóban forgó két könyvtár – nyitottsága, a modern könyvtárról vallott nézetei, használócentrikus attitűdje és szolgáltatási kínálata következtében – annak idején vezető szerepet játszott a maga városrészében, sőt azon túl is. Persze a fal lebontása után a kelet-berliniek előzönlítették az Amerika Emlékkönyvtárat, minthogy itt találták meg azt az irodalmat, amelytől eddig el voltak zárva. A kölcsönzési forgalom évi kétmillió fölé szökött, míg a másikban napi néhány száz kötetre esett vissza. Az egyesítés után a két fél más és más úton képzelte el az intézmény fejlődését, ami kölcsönös bizalmatlanságot szült.

1995 óta egyre több szó esett a keleti és nyugati hozzáállás eltérő voltáról. Problémák, félreértések, törések jellemezték az általános képet is, még inkább azokat az intézményeket, amelyeket a két, korábban önálló szervezetből hoztak létre. A két, különböző etikai rendszerre alapozott magatartásforma kiegyenlítéséhez és a kölcsönzés megértéséhez vezető útnak egy tanulmány szerint öt szakasza van, ami a Központi és Tartományi Könyvtár esetében is megfigyelhető.

Az *első* szakaszra az *eufória* volt a jellemző: megismerkedés, kapcsolatépítés, nyugati anyagi segítség (könyv, felszerelés, pénz), szakmai példaadás, a közös jövő tervezgetése. A nyugdíjazások következtében mindkét könyvtárban új igazgató lépett hivatalba, az egyik Nyugatról, a másik Keletről.

A *második* szakasz a *kiábrándulásé*. Nyilvánvalóvá váltak a különbségek a beszédben, a viselkedésben. Nyugaton a vállalkozói gazdaság volt az uralkodó, de sokan kritizálták a szabad piacot, és nagyobb társadalmi igazságosságot követeltek. Ugyanakkor a vállalkozók kritizálták a keletieket, hogy fenn akarják tartani a szociális biztonság rendszerét, a garantált munkahelyeket, s ezzel fékezik a gazdaság fejlődését. A munkavállalók azzal vádolták a keleti vállalkozókat, hogy rosszabbak, mint a nyugati munkaadók a kíméletlen profithajzásban. A nyugatnémet fennhéjzás elviselhetetlen volt a keletnémetek számára. A fizetéseket illetően is mindkét félnek volt oka panasza: a nyugatiak sérelmezték a fizetésekiegészítés megvonását, a keletiek – bár keresetük emelkedett – kifogásolták a hosszabb munkaidőt és a kevesebb fizetett ünnepet. Ilyen körülmények kö-

zött egyesült a két könyvtár, s mindkét fél a maga igazáról próbálta meggyőzni a másikat.

Következett a *harmadik*, a kölcsönös *szemrehányások* szakasza. Az őszinte, kritikus, néha agresszív nyugati tónus nem tetszett a keletieknek, akik korábban más úton-módon oldották meg problémáikat. A két szervezet egyesítésével a duplikációk felszámolása során a nyugati személyzetet részesítették ismételtelen előnyben. A frontok megmerevedtek: a keletiek az értékes, tudományos állományra összpontosítottak, a nyugatiak a növekvő kölcsönzési forgalmat tekintették a minőség kritériumának. Akik az NDK-ban oltalmat keresve kerültek a könyvtárba, most kritizálták a többieket. Visszatetszést szült, amikor a párt kiszolgálói ismét fontos funkciókhoz jutottak magasabb képzettségük (ami hűségük jutalma volt annak idején) révén (s amelyet az NSZK előmeneteli rendszere messzemenően elismert).

Megkezdődött már azonban a *negyedik* szakasz is, amelyet a *megértés első szakaszának* lehet tekinteni. Sok kísérlet történt a személyzet és a menedzsment részéről, s a kis lépések kedvező folyamatot indítottak el. A kölcsönös információcsere lassan megváltoztatta a helyzetet. Gyakori visszaélésekkel ugyan, de mégis beindult a szemrehányások után a megértés keresése.

A *megértés második szakasza*, amelyben kölcsönösen meg kell ismerni, tanulni, és tisztelni kell a különböző etikai rendszereket, még nem érkezett el. A toleranciának kell vezérelnie mindkét felet, s az áhitott egység érdekében tudatos változtatásokat kell végrehajtani az összeolvasztott két intézmény szervezetében. Az eltérő vállalati kultúrákra épülő cégek összevonásának tapasztalatai jól hasznosíthatók a két könyvtár egyesítésénél is, bár a helyzetet nehezíti, hogy a kelet–nyugati konfliktus jelentősen befolyásolja a személyzet szakmai állásfoglalását és magánszféráját. A könyvtárban a következő intézkedések segítették a megkívánt irányban való előrehaladást:

- Az intézmény vezetését külső személyre bízták.
- Az új vezetőknek teljes semlegességet, pártatlanságot kell tanúsítania.
- Közös hosszú távú cél (egy új épület emelése) kitűzése.
- Azonnali intézkedések a szolgálat vegyes személyzettel való megjavítására.
- A közös munka során kialakítani a különböző szempontok iránti megértést.

- Tudomásul kell venni, hogy a különböző használói körök más-más könyvtárosi hozzáállást igényelnek.
- Egyértelmű döntésekre van szükség, s számolni kell azokkal a nehézségekkel, amelyek a szükséges kompromisszumokból fakadnak.
- Meg kell javítani a szervezet információs kultúráját, az információkat nem blokkolhatják a hierarchiaszintek.
- Tudatosan kell előmozdítani az egymással szembeni viselkedés megváltoztatását, a kelet-nyugati ellentétek lebontását.
- Meg kell változtatni a viták természetét, a döntést nem odázhatja el az, hogy a közvetlenül nem érdekeltek is kifejhessék véleményüket.

- A döntéseket minél alacsonyabb szinten kell meghozni; nem tartható hosszú távon, hogy mindenki kényelmére a legapróbb részletekkel is a felső vezetés foglalkozzék.
 - Nem várható el, hogy a döntéseket egyöntetű helyeslés fogadja, de az igen, hogy mindenki kész legyen végrehajtani, s ne bojkottálja őket.
- A könyvtár ezen az úton indult el, hogy a kelet-nyugati konfliktusból új erőt nyerjen a maga számára, s profitáljon a más-más háttérrel rendelkező kollégák eltérő képességeiből.

/LUX, Claudia: *Managing library staff from a different cultural background: The East-West conflict in Berlin.* = IFLA Journal, 26. köt. 1. sz. 2000. p. 21–24./

(Papp István)

Cseh törvény a hivatali információkhoz való hozzáférés biztosításáról

A cseh parlament – 106/1999. Sb. szám alatt – törvényt fogadott el a hivatalokban, mindenképp az önkormányzatok keretében keletkező információkhoz való hozzáférésről, illetve az említett szervezetek kötelező „öninformálásának” tartalmi elemeiről és módjairól. Ez utóbbiak között – érdemes megjegyezni – az internet is szerepel. A törvény a hivatali információk széles körét minősíti „publikussá tett információnak”. Tulajdonképpen csak a személyekre vonatkozó, illetve a vagyoni és üzleti titkokat tartalmazó adatokat-értesüléseket zárja ki körükből.

A „publikussá tett információk” definíciója a következő: ide tartozik minden olyan információ, „amelyet ismételtelen ki lehet keresni és beszerezni, minthogy nyomtatásban vagy az adott információt rögzíteni és megőrizni tudó más hordozón jelent meg, s mint ilyen szerepel a hivatalos hirdetőtáblán, illetve a távhozzáférés lehetőségének biztosí-

tásával a nyilvános könyvtárban van elhelyezve”. Ez a törvényi megfogalmazás felettébb fontos a könyvtárak számára: mindenképpen társadalmi rangemelés fog maga után vonni. Az élet „civilisé tételében” központi szerepkör vár rájuk.

Ez a szerepkör nem mindenütt fog máról holnapra kialakulni, mivel bizonyos anyagi és személyi feltételeket kell teremteni hozzá. „Az az optimális, ha a könyvtárban az információk és a dokumentumok papíron is és elektronikus formában is egyaránt megvannak. A másolás vagy az internetről való levétel lehetősége ebben a helyzetben szükség-szerű.”

/ZEMÁNKOVÁ, Ladislava: *Zákon č. 106/1999. Sb., o svobodném přístupu k informacím.* = Čtenář, 52. köt. 1. sz. 2000. p. 2–4./

(Futala Tibor)

Automatizált feldolgozó munka a VGBIL-ben: a különböző nyelvű dokumentumok bibliográfiai leírása

A soknyelvű világban egyre több az olyan nyelv, amelyen nyomdatermékek jelennek meg. R. Gilârevskij és V. Grivin szerint (idézett művük: *Opredelite! âzykov mira po pis'mennosti*) kb. kétszázra tehető a publikálásra (is) használt nyelvek

száma. Mindez – mi tagadás – sok nehézséget okoz a nemzetközi és az egyes államokon belüli (vö. pl. Oroszország helyzetével) kommunikációban. A sok nyelven kiadott dokumentumok főként a tudományos és nemzeti könyvtárakban gyakorta